

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАЛУЧЕНИХ КОШТІВ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

© Коваль З.О., Коваль Я.Б., Хом'як Р.Л., 2014

Обґрунтовано необхідність формування економічного механізму підвищення ефективності використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні. Проаналізовано наявний стан щодо надходження і використання залучених коштів громадськими організаціями, динаміку і структуру цих коштів. Досліджено ефективність використання цих коштів та можливості їх використання для розвитку вітчизняного підприємництва. Запропоновано основні аспекти побудови економічного механізму підвищення ефективності використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва.

Ключові слова: економічний механізм, ефективність використання коштів, залучені кошти, громадські організації, підприємництво.

Z.O. Koval, Y.B. Koval, R.L. Khomiak
Lviv Polytechnic National University

ECONOMIC MECHANISM EFFICIENCY RAISED FUNDS COMMUNITY ORGANIZATIONS TO BUSINESS DEVELOPMENT

© Koval Z.O., Koval Y.B., Khomiak R.L., 2014

The article substantiates the need for the formation of the economic mechanism more efficient use of raised funds community organizations to develop business in Ukraine.

Are pointed out problems indicate that use of the capacity of the public and community organizations in the development of business in Ukraine, namely: low public awareness about the prestige and benefits of opening their own business; distrust of the public authorities of the executive power and local self-government; low awareness of entrepreneurs and work associations; insufficient level of logistical support and professional training community organizations and passivity community organizations to involve its members, representatives, experts involved in training programs. There is also a large number of problems of the financial plan, namely the decrease in state funding of community organizations, lack of mechanism to finance their statutory activities, as well as their consumer approach to raising funds for the implementation of statutory activities and more. Other problems associated with the formal approach of some managers of state executive authorities and local authorities to implement the provisions of the current legislation, administrative documents executive authorities regulating the work to ensure the participation of public institutions in the formation and implementation of public policy, including policy development. In addition, we have a low level of business confidence in public institutions and the small number of success stories of their cooperation. Separation problems and create conditions for inefficient use of funds raised by community organizations. Also processes the receipt and use of these resources require proper balancing.

The article analyzes the current state on receipt and use of funds raised by community organizations, dynamics and structure of these funds.

Structure research use of the community organizations during the last three years shows that a significant portion funds raised were repaid by the state or non-governmental donors unused or not reflected in the statistical reports.

The efficiency of the use of funds raised by community organizations and their possible use for the development of domestic business. The basic conditions of efficiency funds community organizations, namely: establishing a dynamic and multilevel cooperation with their business, their effective support for the development of social enterprises, providing them unbiased reporting in the statistics for the full analysis of the public sector, including for the development of entrepreneurship and more.

The basic aspects of building economic mechanism more efficient use of funds raised community organizations for the development of business, objective of which would be a reasonable balancing processes the receipt and use of these funds.

Key words: economic mechanism, efficiency of use of funds, raised funds, community organizations, business.

Постановка проблеми. Під впливом об'єктивних політичних, економічних та соціальних обставин, що склались в Україні у 2014 році, спостерігається підвищення громадської активності населення і пов'язана з цим всезростаюча роль громадських організацій, метою діяльності яких є пошук можливостей та шляхів впливу на ці обставини.

Громадські організації для здійснення статутної діяльності використовують усі можливі джерела фінансування, передбачені чинним законодавством України. Серед них надходження коштів з державного бюджету, від членських внесків та благодійності (підприємств та організацій України, громадян України, нерезидентів), від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних завдань та інших джерел (кредити, отримані від банків та інших фінансових установ, відсотки за надані кредити).

Кількість центральних органів громадських організацій в Україні, які відзвітували про результати своєї діяльності, за 2012 р. збільшилась порівняно з 2011 р. на 8% – до 25297 організацій, що складає 39,7% від загальної кількості центральних органів громадських організацій, легалізованих органами реєстрації, однак цей показник й надалі залишається низьким.

Із загальної кількості центральних органів громадських організацій в Україні 24 496 мають статус місцевих, 638 – всеукраїнських, 163 – міжнародних. Крім того, в Україні зареєстровано 134165 місцевих осередків громадських організацій. Загальна чисельність членів на обліку громадських організацій, які подали звіти, нараховує 36,3 млн. осіб, з них 7,4 млн. (20,3% від загальної кількості) – члени, що перебували на обліку центральних органів.

Варто зазначити, що велика кількість громадських організацій не подають звітної інформації про свою діяльність в органи статистики, що ускладнює аналіз роботи громадського сектору, зокрема щодо розвитку підприємництва. За інформацією Головного управління статистики у Львівській області, кількість громадських організацій, які надали звітну інформацію про свою діяльність за 2011 рік, становить 1898, за 2012 рік–2403, за 2013 рік–1505 організацій. Для порівняння: станом на 1 січня 2014 року загалом в Україні легалізовано 13,589 тис. організацій.

Важливо, що у силах громадських організацій, завдяки цільовому акумулюванню коштів і їх раціональному використанню, створити значні потенційні можливості для розвитку вітчизняного підприємництва. Саме тому, у зв'язку із зростанням кількості громадських організацій та їх ролі у житті суспільства, актуальним є питання підвищення ефективності використання ними коштів з метою налагодження їх плідної співпраці з бізнес-структурами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Види та форми роботи громадських організацій у сфері розвитку підприємництва досліджують такі науковці, як І. Гой, М. Пивоваренко, Т. Акімова, О. Віннікова, В. Гаєць, А. Колодій, Р. Краплич, З. Смирнов, Л. Беззубко, Б. Беззубко, С. Рева,

В. Безчасний, Я. Кашуба, С. Івченко, Л. Юзик, Т. Смелянська, А. Скіпальський. У науковий працях вказаних вище авторів розглядається діяльність об'єднань підприємців, професійних громадських організацій, асоціацій та інших громадських об'єднань. Увагу звертають на вдосконалення дорадчо-представницької та юридично-адвокатської діяльності, організаційно-ресурсної діяльності, представлення та лобіювання інтересів організованих трудових і професійних об'єднань, асоціацій, діяльність організацій, інтереси членів яких зосереджені на забезпеченні розвитку та процвітання підприємств у певній галузі або торгівлі, зокрема в сільському господарстві, участь громадських організацій у формуванні та впровадженні державної політики щодо розвитку підприємництва.

Однак комплексного дослідження ефективності використання коштів громадськими організаціями загалом та з метою розвитку підприємництва зокрема не проводилось, тому вважаємо, що це питання потребує подальшого вивчення.

Цілі статті. Враховуючи актуальність тематики, вважаємо доцільним обґрунтувати основні принципи та засади формування економічного механізму використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі проведеного протягом 2011–2013 рр. дослідження виокремлено проблеми, які свідчать про недостатнє використання потенціалу громадськості та громадських організацій у розвитку підприємництва в Україні. Зокрема, це низька інформованість населення щодо престижу та переваг відкриття власної справи, недовіра населення до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, низька інформованість населення та підприємців про роботу громадських об'єднань (зокрема щодо сприяння створенню суб'єктів господарювання, інформаційно-правової, організаційно-ресурсної та фінансової допомоги у відкритті власної справи), недостатній рівень матеріально – технічного забезпечення та фахової підготовки представників (працівників, залучених спеціалістів) громадських організацій та пасивна позиція громадських організацій щодо залучення своїх членів, представників, залучених до навчальних програм спеціалістів.

Спостерігається також значна кількість проблем фінансового плану, а саме: зменшення обсягів фінансування з державного бюджету, відсутність механізму постійного фінансування статутної діяльності громадських організацій, зокрема за рахунок державних коштів, споживацький підхід громадських організацій до залучення коштів для реалізації статутної діяльності, нераціональне використання громадськими організаціями залучених коштів тощо. Інші пов'язані з формальним підходом окремих керівників органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування до виконання положень чинного законодавства України, розпорядчих документів центральних органів виконавчої влади, які регламентують роботу щодо забезпечення участі громадських інституцій у процесі формування і реалізації державної політики і зокрема політики розвитку підприємства. Крім цього, маємо недосконале законодавство, що регламентує здійснення господарської діяльності громадських організацій. Як наслідок, спостерігається низький рівень благодійної діяльності підприємств через її недостатню державну підтримку, зокрема у вигляді податкових пільг для благодійників тощо.

Низький рівень довіри бізнесу до діяльності громадських організацій, як і, навпаки, громадських організацій до бізнесу та недостатній розвиток громадських організацій порівняно з розвитком бізнесу призвели до того, що маємо дуже малу кількість успішних історій їхньої співпраці. Значно ускладнює таку співпрацю і нерозуміння потреб та можливостей бізнесових структур керівництвом громадських організацій, а також закріплення стереотипу, що допомагати можна тільки фінансами.

З огляду на зазначене вважаємо за доцільне сформулювати та застосовувати економічний механізм, метою функціонування якого було б збалансування процесів обґрунтованого надходження і раціонального використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва.

Такий економічний механізм являтиме собою сукупність форм і методів акумулювання та використання коштів з метою забезпечення різноманітних потреб громадян і суб'єктів господарювання. Його основне призначення полягатиме у створенні сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства.

Отже, цей механізм уособлюватиме сукупність організаційних форм економічних відносин: порядок формування та використання фондів грошових коштів; методи економічного планування; форми управління ресурсами громадських організацій; законодавство з регулювання діяльності господарських організацій і їх взаємодії з підприємствами, органами влади і окремими громадянами.

За допомогою економічного механізму згідно з основними положеннями економічної політики громадської організації здійснюється розподіл і перерозподіл ресурсів організації відповідно до мети та стратегії її діяльності. Тобто, сприяння розвитку підприємництва необхідно передбачати вже під час стратегічного планування.

Так, у 2012 році 25,3 тис. громадських організацій України отримали 3,7 млрд. грн., що на 9,6 % більше, ніж у 2011 р. З них 2,5 млрд. грн. надійшло до центральних органів громадських організацій, 1,1 млрд. грн. – до місцевих осередків. Зокрема, надходження від благодійності склали 1,6 млрд. грн., або 44,6 % від загальної суми коштів для фінансування діяльності громадських організацій. З державного бюджету України до громадських організацій надійшло 290,9 млн. грн., членські внески – 533,6 млн. грн., з інших джерел – 619,4 млн. грн. Наявні кошти використані громадськими організаціями України у 2012 р. на 90,5 %, а залишок становив 351,1 млн. грн. Найбільшу питому вагу у структурі використання коштів громадськими організаціями України мали: матеріальні витрати та оплата послуг – 27,6 % або 921,7 млн. грн., оплата праці – 25,9 % або 867,2 млн. грн., витрати на благодійну діяльність – 20,9 % або 699,5 млн. грн.

На основі аналізу надходження залучення коштів громадськими організаціями Львівської області для здійснення статутної діяльності (табл. 1) можна зробити висновок про загальне зменшення надходжень коштів у 2013 році, в тому числі від членських внесків, благодійності і господарської діяльності підприємств, установ, організацій.

Таблиця 1

**Джерела залучення коштів громадськими організаціями
Львівської області для здійснення статутної діяльності за 2011–2013 рр.**

Показники	Роки			Темпи росту, %	
	2011	2012	2013	2011-2012 рр.	2012-2013 рр.
Надходження кошті, разом, тис. грн., зокрема:	76145,17	84843,68	77389,20	111,42	91,21
Надходження коштів з державного бюджету	563,22	80,26	103,10	14,25	128,46
Надходження коштів з місцевого бюджету	-	-	4260,9	0	0
Надходження коштів від членських внесків	28005,04	27638,68	24169,0	98,69	87,45
Надходження коштів від благодійності (від підприємств та організацій України, від громадян України, від нерезидентів)	33416,83	40991,05	32061,0	122,67	78,21
Надходження коштів від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних завдань	1280,20	1027,0	783,0	80,22	76,24
Надходження з інших джерел (кредити отримані від банків та інших фінансових установ, відсотки за надані кредити)	12879,88	15106,69	16012,20	117,29	105,99

Якщо ж брати до уваги структуру надходжень коштів (табл.2), то максимальна питома вага у структурі залучених коштів громадськими організаціями для здійснення статутної діяльності надходжень від благодійних внесків. На другому місці надходження коштів від

членських внесків. Водночас надходження коштів від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних завдань, становлять в середньому 1,3 % від загальної суми залучених громадськими організаціями Львівської області коштів.

Таблиця 2

**Структура джерел залучення коштів громадськими організаціями
Львівської області для здійснення статутної діяльності за 2011–2013 рр., %**

Показники	Роки		
	2011	2012	2013
Надходження коштів, разом, зокрема:	100,0	100,0	100,0
Надходження коштів з державного бюджету	0,74	0,09	0,13
Надходження коштів з місцевого бюджету	0	0	5,51
Надходження коштів від членських внесків	36,78	32,58	31,23
Надходження коштів від благодійності	43,89	48,31	41,43
Надходження коштів від господарської діяльності підприємств, установ, організацій, заснованих та створених об'єднаннями громадян для виконання статутних завдань	1,68	1,21	1,01
Надходження з інших джерел	16,91	17,81	20,69

Також дуже важливо, що відповідно до інформації органів статистики кількість діючих суб'єктів господарювання, заснованих та створених громадськими організаціями протягом трьох останніх років зменшилась на 52 %. Наведені факти свідчать про споживацький підхід керівництва громадських організацій до залучення коштів для реалізації статутної діяльності та відсутність економічних механізмів стимулювання громадських організацій до створення суб'єктів господарювання.

Не менш важливим, на нашу думку, є питання раціонального та ефективного використання залучених громадськими організаціями коштів. За інформацією Головного управління статистики у Львівській області, у 2011 році громадськими організаціями з 76145,17 тис. грн. використано 65156,02 тис. грн. тис, тобто 10989,69 тис. грн. повернуто державі або неурядовим донорам як невикористані або не відображено в статистичній звітності. Така ж тенденція зберігалась у 2012 та 2013 роках (табл. 3).

Таблиця 3

**Структура надходження і використання коштів громадськими організаціями
Львівської області за 2011–2013 рр.**

Показники	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %
Надходження коштів громадським організаціям	76145,71	100	84843,68	100	77389,2	100
Використано коштів громадськими організаціями, разом зокрема:	65156,02	85,57	71293,93	84,03	68380,9	88,36
Не використано коштів або не відображено в статистичній звітності	10989,69	14,43	13549,75	15,97	9008,3	11,64

Провідне місце серед витрат коштів громадськими організаціями займають кошти на проведення заходів, друге місце – матеріальні витрати і оплата послуг, третє місце – оплата праці і благодійна діяльність (табл. 4).

**Структура використання коштів громадськими організаціями
Львівської області за 2011–2013 рр.**

Показники	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %	Сума, тис. грн.	Струк- тура, %
Використано коштів громадськими організаціями, разом зокрема:	65156,02	100,0	71293,93	100,0	68380,9	100,0
Податки та обов'язкові платежі	3082,26	4,73	3404,51	4,78	3196,2	4,67
Оплата праці	6792,16	10,42	8237,04	11,55	7520,1	11,0
Витрати на соціальну допомогу	154,41	0,24	374,29	0,52	366,7	0,54
Матеріальні витрати та оплата послуг	16287,46	25,0	21404,80	30,02	16873,3	24,68
Капітальні вкладення	485,09	0,74	267,14	0,37	-	-
Капітальний ремонт	1097,93	1,69	1437,70	2,02	-	-
Благодійна діяльність	8280,11	12,71	7751,05	10,87	3116,9	4,56
Інше використання коштів, в тому числі проведення заходів	28976,60	44,47	28417,4	39,86	37307,8	54,56

Протягом 2012 року громадськими організаціями усіх рівнів було проведено 608,4 тис. масових заходів (у 2011 р. – 467,9 тис. заходів). Найбільша питома вага у структурі масових заходів припадала на з'їзди, конференції, збори – 25,1 % або 152,4 тис. заходів, та лекції (зустрічі) – 23,3 %, або 140,9 тис. заходів. Також слід зазначити, що протягом 2013 року громадськими організаціями Львівської області реалізовано лише 235 проектів і не виконано жодного державного замовлення, що свідчить про низьку активність громадських організацій в частині реалізації соціальних проектів, зокрема проектів, спрямованих на розвиток підприємництва та формування прозорої політики держави щодо закупівлі товарів та послуг за державні гроші.

З огляду на зазначені вище проблеми, метою державної політики щодо розвитку громадянського суспільства має стати створення такого економічного механізму, який за допомогою фінансових, адміністративних, організаційних, правових та інших важелів впливу сприятиме розвитку суспільства і суспільних відносин, а також підприємництва як складової цих відносин.

Зокрема до інструментів економічного механізму підвищення ефективності використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва в Україні можна віднести:

- закріплення засад взаємодії громадських організацій із органами державної влади та органами місцевого самоврядування та бізнес-структурами;
- спрощення адміністративних процедур для створення, реєстрації та діяльності громадських організацій відповідно до європейських стандартів;
- делегування громадським організаціям окремих повноважень щодо реалізації заходів державної (регіональної) політики;
- створення економічних стимулів для життєздатності та стабільного функціонування громадських організацій;
- сприяння розвитку громадянської культури, суспільної практики волонтерства і благодійництва, забезпечення умов для їх розвитку.
- надання громадським організаціям права захищати інтереси не тільки своїх членів, а й ширших соціальних груп, а також суспільно значущі інтереси;
- забезпечення методичної підтримки діяльності громадських організацій;

- запровадження єдиної методики визначення пріоритетів державної фінансової підтримки громадських організацій з огляду на пріоритетні завдання державної політики;
- розширення сфери застосування конкурсних процедур фінансової підтримки громадських організацій за рахунок бюджетних коштів;
- розроблення державних та місцевих цільових програм залучення громадських організацій до реалізації заходів у межах таких програм та розробити єдиний порядок конкурсного відбору виконавців таких програм;
- запровадження обов’язкового програмно-цільового планування видатків для державної фінансової підтримки громадських організацій при складанні проектів державного бюджету;
- забезпечення державного моніторингу та оцінки проектів і заходів, здійснюваних громадськими організаціями за бюджетні кошти;
- запровадження податкових стимулів для громадських організацій та юридичних і фізичних осіб як їхніх донорів;
- забезпечення можливості громадських організацій отримувати дохід від некомерційної господарської діяльності для реалізації їх статутних цілей;
- сприяння розвитку соціального підприємництва;
- розширення доступу громадських організацій до участі у державних закупівлях, зокрема спрощеному режиму для “малих” закупівель із зменшенням розмірів тендерного забезпечення;
- запровадження нових інструментів для здійснення благодійної діяльності фізичними та юридичними особами, а також запровадження нових механізмів контролю за цільовим використанням коштів майна, переданих на благодійні цілі;
- запровадження заходів з популяризації серед населення участі у діяльності інститутів громадянського суспільства.

За основу налагодження взаємодії між громадськими організаціями і підприємствами доцільно обрати стандарти, передбачені рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Rec(2007)14, а також імплементацію зобов’язань України відповідно до міжнародних договорів у сфері прав людини та рішень Європейського суду з прав людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оскільки економічна ефективність є категорією, що вимірюється як співвідношення між досягнутими результатами і витратами ресурсів, то формування економічного механізму підвищення ефективності використання залучених коштів громадськими організаціями з метою розвитку підприємництва базуватиметься на пошуку можливостей застосування інструментів зниження витрат ресурсів і збільшення віддачі від них. Важливо, що немає значних перепон у вимірюванні витрат ресурсів громадських організацій, на відміну від оцінювання результатів їх застосування, що становить складність через не кількісний, а якісний характер їх прояву. Водночас вимірювання та подальше дослідження значення результатів від використання коштів громадськими організаціями дасть змогу оцінити доцільність і обґрунтованість їх надходження, а також раціональність і ефективність витрачання для певних конкретних потреб, зокрема розвитку підприємництва.

Процеси надходження коштів до громадських організацій та їх використання потребують відповідного збалансування, тому громадські організації у своїй діяльності повинні бути інноваційними та активними, що дасть змогу не тільки дієвіше реагувати на проблеми суспільства, але й сприяти підвищенню ефекту від витрачання коштів.

Розвиток підприємництва – одна з основних і чи не найважливіших умов відбудови нашої держави. Проте йдеться про підприємництво, яке в змозі задовольняти потреби не

тільки власників бізнесу і клієнтів, але й вимоги, що висуває суспільство. Підприємства і громадські організації у сьогоdnішніх складних умовах для вітчизняної економіки повинні зробити усе можливе, щоб стати повноцінними діловими партнерами і забезпечити взаємний розвиток собі та державі.

1. Беззубко Л.В. Взаємодія підприємців, органів влади та громадських організацій / Л.В.Беззубко, Б.І. Беззубко // Економічний вісник "КПІ" Журнал Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – № 6. – 2009. – С. 45.
2. Регіональна програма розвитку малого підприємництва у Львівській області на 2009–2010 роки станом на 15.12.2011р.
3. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.ukrstat.gov.ua/>
4. Кужель О.В. Регіональні програми підтримки підприємництва України: тенденція розвитку, методологія, практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандид. екон. наук : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / О.В. Кужель. – К, 1999. – 20 с.
5. Кашуба Я.М. Роль місцевих громад та органів самоврядування в формуванні стратегії розвитку підприємництва / Я.М. Кашуба // Вісник Східноєвропейського національного університету імені Володимира Даля: Науковий журнал. – 2011. – №2 (156). – с. 120.
6. Закон України Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: прийнятий 21.12.2000 №2157-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – С. 35.
7. Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: прийнятий 22.03.2012 № 4618-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 3. – с. 23.
8. Регіональної програми розвитку малого підприємництва у Львівській області на 2011-2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oblrada.lviv.ua/index.php?option=com_joomdoc&task=cat_view&gid=25&Itemid=52.
9. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/>.